

Puheenjohtaja Matti Järvisen
esitelmä

PISPALAN MOREENIN TOIMINNASTA

Tampereen seudun sukututkimus-
seuran kokouksessa 11.11.1981

Pispala sijaitsee Tampereen länsipuolella harjulla, josta avautuvat näköalat pohjoiselta rinteeltä Näsijärvelle ja eteläiseltä Pyhäjärvelle. Matkaa keskustaan on n. 2,5 km.

Pispalasta puhuttaessa voidaan käyttää jopa sanontaa "tuhatvuotinen Pispala", sillä Pispalasta on löydetty joitakin esi-
neitä kivikaudelta ja myöhemmältä rautakaudelta. Näiden vä-
liseltä ajanjaksolta, pronssi- ja varhaisemmalta rautakau-
delta ei sen sijaan ole löytöjä. Tämän perusteella historian-
tutkijat ovat tuleet siihen tulokseen, että Pispalan alueen
asutus alkaa n. 1000-1100 luvulta. Pispalan vanhimmat maa-
kirjat ovat 1500-luvulta ja silloinen kyläjako oli sama kuin
nykyäänkin. Tosin jo 1400-luvulla esiintyy Hyhky raja-asia-
kirjassa, jossa Olavi Karoilainen (Kaarila), Pietari Tohlo-
pintha ja Heikki Villinen ovat lautamiehinä sekä Nicolaus
Vakonyn (Vaakkola) eräomistajina. Melkoisen vanha nimi Pispala-
ssa on myös Suuruspää, jonka niminen niemi sijaitsee vie-
läkin Pyhäjärven rannassa. Nimi viittaa vanhoihin
kirkkomatkoihin, jolloin "ylivetiset" Teiskosta ja Kurusta,
ehkäpä Ruovedeltäkin kuljettivat vainajansa Pyhäjärven etelä-
puolella olevaan Suur-Pirkkalan hautausmaahan. Ruumiit ja
luultavasti myös veneetkin kannettiin harjun kapeimman kohdan
yli järveltä toiselle.

Vuoteen 1937 saakka, jolloin Pispala liitettiin Tampereeseen (tai päinvastoin), kuului Pispala Pohjois-Pirkkalaan ja rajana länsipuolella oli rajaportti, jonka jälkiä vieläkin näkyy sekä Pispalanvaltatien kohdalla kuin myös Tahmelan puoleisella rinteelläkin. Kerrotaan, että rajaportilla on joskus kannettu tulliakin.

Nykyisen Pispalan miljöö on omaleimainen ja yhtenäinen, vanha työväestön asuinalue. Tunnusomaista ovat tiheään rakennetut puiset pientalot, jotka muotonsa ja sijaintinsa puolesta myötäilevät harjua. Pispalan esikaupunkialueen syntyyn vaikuttivat 1800-luvun lopussa Tampereella vallitsevat heikot asunot olot työväestön ja käsityöläisten keskuudessa. Tilannetta helpottamaan osoitettiin kaupungin rajojen ulkopuolelta, Pispalasta, helppoja tontteja rakennettavaksi. Näsijärven rantaan perustetuilla uusilla teollisuuslaitoksilla, jotka tarjosivat työtä alueen asukkaille, on ollut myös oma merkityksensä alueen asuttamisessa. Uudet asukkaat rakensivat omia mökkejään Pispalaan omien mahdollisuuksiensa, mieltymystensä ja harkintansa mukaan. Pispalalaiskirjailija Lauri Viita onkin Pispalaeepoksessaan "Moreeni" varsin osuvasti kuvannut mainittua rakentamista.

Asukkaita oli Pispalassa vuosisadan vaihteessa yli tuhannen henkeä. Korkeimmillaan asukasluku on ollut 1930-luvulla, jolloin asukkaita oli yli 9000 henkeä. Asukasluku on kuitenkin tähän saakka ollut laskussa siten, että kun Pispalan henkikirjoitettu väestö oli 1940 yhteensä 6369 henkeä, oli se vuonna 1980 enää 3678 henkeä. Vähennystä on ollut näin ollen 2691 henkeä. Uusien rakennustenyhteydessä toivottavasti vastaisuudessa myös asukasluku kääntyy nousuun. Nykyään Pispala nähdään ympäristönsä ja historiansa ansiosta arvokkaana alueena, joka halutaan säilyttää myös toimivana kaupunginosana.

Mitä sitten tulee kotiseutuyhdistys Pispalan Moreeni ry:n,

sen perustamiseen, toimintaan ja tulevaisuuteen?

Ajatus Pispalaan perustettavasta kotiseutuyhdistyksestä syntyi alunperin v. 1968 loppuvuoden aikana, jolloin toimittaja Toivo Järvisen aloitteesta kokoontui ensimmäinen ns. työryhmä. Ensimmäinen varsinainen kokous pidettiin Suomen Työväen Säästöpankin tiloissa Keskustorin laidalla 31.3.1969. Kokoukseen osallistuivat toimittaja Toivo Järvinen kokoonkutsujana, lisäksi mukana olivat johtaja Tapio Ahonen, kauppaneuvos Kale Kaihari, pankinjohtaja Kaarlo Honkasalo ja nykyinen kansanedustaja Pentti Lahti-Nuuttila. Seuraava työryhmän kokous pidettiin samassa paikassa pari viikkoa myöhemmin, 14.4. ja tällöin ryhmää oli täydennetty niin, että osallistujia oli jo kaikkiaan 12 henkeä. Näin Moreenin perustamista kehiteltiin kevään aikana pidetyissä kokouksissa ja toukokuussa samana vuonna päätettiin pitää yleinen perustava kokous. Kokouspaikaksi oli valittu keskeinen paikka Pispalassa eli Ahjolan juhlasali Ylä-Voiman kohdalla. Toukokuun 20 päivänä 1969 Ahjolan sali olikin tupaten täynnä kotiseutuajatuksen kannattajia. Yksimielisesti kokous päätti Pispalaan perustettavasta kotiseutuyhdistyksestä, jonka nimeksi valittiin Pispalan Moreeni ry. Ensimmäiseksi puheenjohtajaksi valittiin toimittaja Toivo Järvinen ja varapuheenjohtajaksi opettaja Aimo Simola. Sihteerin tehtäviä hoitamaan valittiin vahtimestari Aarne Keso sekä taloudenhoitajaksi varatuomari Kalervo Siltanen. Yhdistykselle laadittujen sääntöjen mukaan Moreenin tarkoituksena on puoluepolitiikkaan sekaantumatta

- herättää kotiseutuharrastusta Pispalan asukkaissa,
- vaalia Pispalan menneisyyttä, tehdä sitä tunnetuksi ja edistää yhteenkuuluvaisuuden tunnetta ja viihtyvyyttä Pispalan asukkaissa.

Näin Moreenin toiminta lähti käyntiin ja heti alusta alkaen tuntui voimakkaalta ja elinvoimaiselta.

Eräistä toimintatapahtumista Moreenin osalta voidaan mainita heti alkuvuosina pispalalaisia ja muitakin tamperelaisia suuresti kiinnostanut Pispalan uuden asemakaavan selostus-

tilaisuus, jonka Moreeni järjesti Pispalan koululla ja jossa tentattavina olivat asemakaavakilpailun voittaneet arkkitehdit. Tilaisuus sai erittäin hyvän menestyksen ja arkkitehdit varteenotettavia esityksiä ja muutosehdotuksia.

Kuluneiden vuosien aikana Moreeni on julkaissut myös kaksi eri kirjaa, jotka käsittelevät Pispalaa. Ensimmäinen on nimeltään "Ainutlaatuinen Pispala", jossa kerrotaan Pispalan historiasta ja tapahtumista vuosikymmentien kuluessa. Toinen teos on nimeltään "Kuvateos Pispala", jossa nimensä mukaisesti Pispalaa esitellään valokuvien avulla. Aineiston "Ainutlaatuiseen Pispalaan" Moreeni sai järjestämällä kirjoitus- ja valokuvauskeräyksen vanhoille pispalalaisille. Keräys tuotti runsaasti sekä kirjoituksia että valokuvia ja erityinen toimikunta valitsi sitten tarpeellisen ja sopivan aineiston Pispala-teokseensa.

Taloudellisesti suurin saavutus Moreenin toiminnassa on tähän saakka ollut pispalalaiskirjailija Lauri Viidan lapsuudenkodin hankkiminen yhdistyksen omistukseen ja sen kunnostaminen museoksi. Yhdistys osti lahjoituksen turvin Viidan talon vuonna 1973. Museo valmistui syksyllä 1977. Se käsittää huoneen ja keittiön asunnon vanhimmassa osassa. Yhdistyksen toimesta museo pidetään avoinna sunnuntaisin klo 13-16 ja pääsymaksu on tällä hetkellä 2 markkaa hengeltä. Museossa käyneistä voin mainita esim. presidentti Urho Kekkosen, joka on käynyt siellä jo kaksi kertaa ja hänen käsialanäytteensä on museon vieraskirjan ensimmäisellä sivulla, lisäksi kävijöistä voi mainita Arvo Poika Tuomisen, Väinö Linnan, Veikko Sinisalon ja Aila Meriluodon. Museo on suosittu käyntikohde myös koululaisille, jotka tekevät luokkaretkiä Pispalaan.

Saavuttaessaan kymmenen vuoden iän v. 1979 Pispalan Moreeni järjesti yhdessä Tampereen kouluviraston kanssa kansainvälisen

lapsen vuoden kunniaksi Pispän ja Hyhkyn koulun oppilaille kirjoitus- ja piirustuskilpailun, jolla oli nimenä "Pispala lapsen silmin". Tämän kilpailun parhaat työt palkittiin Moreenin 10-vuotisjuhlassa Ahjolassa toukokuussa, jossa apulaiskaupunginjohtaja Pentti Halonen suoritti palkintojen jaon 10-vuotisjuhla muutenkin oli hyvin onnistunut, juhlapuheen piti professori Risto Sänkiaho, muita esiintyjiä oli mm. Veikko Sinisalo, Pauli Räsänen ja Pispalan Pelimannit. Juhlayleisöä oli Ahjolan juhlasali ääriään myöten täynnä.

Ansioituneita jäseniään ja tukijoitaan muistamaan on Moreeni teettänyt yhdistykselle oman viiñin, jonka on suunnitellut eräs Moreenin perustajajäsenistä, heraldikko Kalle Lehtonen. Samoin Moreeni tilasi taiteilija Heikki Varjalta ns. Lauri-Viita mitalin vuonna 1977. Mitalia on sekä hopeisena että pronssisena.

Eräänä toimintamuotona Moreenilla on myös tehdä erilaisia matkoja eri puolelle Suomea. Tällöin käymme mm. teatterilloissa, tutustumme paikkakunnan nähtävyyksiin jne. Viime keväänä kävimme mm Bomba-talossa ja Porin teatterissa kävimme tämän vuoden lokakuussa seuraamassa Anu Kaipaisen näytelmää "Naispappi".

Näin Moreenin ollessa kysymyksessä todettakoon, että viime aikoina olemme toimineet meidän yli 70 vuotta vanhan maamerkin, Pispalan haulitornin säilyttämisen puolesta, jonka purkamisesta kaupungille oli tehty esitys. Tällä hetkellä purkuuhka on pois päiväjärjestyksestä ja toivon mukaan tornin kunnostus alkaa ensi keväänä.

Tiedot Moreenin toiminnasta jäsenistöllemme hoidamme siten, että joka kuukausi kokoontuva hallitus tekee päätökset tulevasta tapahtumista ja 3-4 kertaa vuodessa lähetettävällä

tiedotteella saatetaan asiat jäsenistölle tiedoksi. Jäsenmäärä vuoden 1981 vaihteessa oli noin 480 henkeä, ja jäsenmaksu on tällä hetkellä 10 markkaa/vuosi ja ainaisjäsenmaksu 100 markkaa.

Kuten aikaisemmin mainitsin, Pispala kaupunginosana on hyvin erikoinen ja ainutlaatuinen. Moreenin tehtävänä on vaalia Pispala-henkeä, kehittää ja tehdä sitä edelleen tunnetuksi. Tavoitteet ovat vaativat, mutta ainakin tähän saakka Moreenissa on tarmoa riittänyt ja uskon, että sitä riittää vielä tulevaisuudessakin. Uusia jäseniä on liittynyt joka vuosi ja se osaltaan antaa uskoa Pispalan Moreenin toiminnalle.

Tässä on lyhyesti selostettu Pispalan Moreenin toimintaa, kiitän läsnäolijoita asian harrastuksesta ja mikäli jollakin on jotain kysyttävää äsken esitettyyn, niin pyrin vastaamaan nykyjeni mukaan.